

KOCSIS NORBERT

*Futballszleng**Miért nem az irodalmi magyar nyelvet használják a focipályákon?*¹

A két világháború között egy angol csapat barátságos mérkőzést játszott Budapesten. Amikor az egyik hazai futballista kézzel ért a labdához, a vendégek felkiáltottak: *hands!* Milyen gyorsan megtanultak magyarul! – csettintett egy magyar néző, aki maga is *henc*-et kiáltott a hasonló szabálytalanságkor.

A modern labdarúgás angol eredetű sport, bár hasonlót a középkorban játszottak a világ több pontján is. A futball egységes szabályaiért felelős, 1886-ban alapított International Football Association Board (IFAB) szervezetbe ma is az egyaránt angol nyelvű angol, skót, velszi és északír szövetség delegál küldötteket.

Maga a sportág elnevezése is angol, amelyet a világ szinte összes pontján megértenek, még akkor is, ha a helyi nyelven is létezik rá kifejezés. Magyarul a nagyon szép *labdarúgást* alkották meg eleink, mégsem sikerült kiszorítani a *futballt*, hanem egymás mellett él a kettő. Sőt, a *futballból* jött létre a *foci* szó, amelyből a játékra legáltalánosabban használt ige is képződik: *focizni*.

Eredetileg a szakaszavak is angolok voltak, dédapáink az említett *henc* mellett *ofszájdót*, *kornert*, *taccsot*, *halfot*, *driblit* mondtak a *les*, *szöglet*, *bedobás*, *középpályás* és *csel* helyett. Az angol lexémák egy része kikopott, másik része viszont továbbra is él. Ma is gólt kiáltunk a meccsen (érdekes módon az angol közönség örömujjongása egy elnyújtott *yeah*, azaz *igen*, bár magát a találatot természetesen ők is gólnak hívják), *paszolunk*, *centerezünk*, és *kibekkeljük* az utolsó percekét, ha a *tréningen* nem sikerült megszerezni a kellő *kondíciót*. És vannak olyan szavak, amelyeket ma is használunk, de már kissé módosult formában. A *korner* a játszótéren nem egyszerűen szögletet jelent, hanem „el nem végzett szögletet”, amelyből hármat gyűjtve büntetőt lőhetünk, vagy felpályáról üres kapura próbálkozhatunk gólt szerezni.

¹ A Széphalmon 2013. június 5-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

Csirszki Martin, a DVTK labdarúgója

Persze, ma sem állt meg a labdarúgás szókincsének fejlődése. Ahogy változik a sportág, úgy jönnek létre az ezt leíró meghatározások, amelyeket vagy változtatás nélkül veszünk át, vagy találunk, alkotunk rá egy megfelelő hangsort. A *high pressing*, *low pressing* „magyarul” is az, mert a *letámadás* nem fejezi ki önmagában, hogy a pálya melyik területén történik, a *sweeperre* viszont egyszerű fordítással sikerült megtalálni a *söprögetőt*.

De nem csak idegen kifejezések alkotják a magyar labdarúgás szókészletét. A „hivatalos” elnevezések mellett vagy inkább helyett a játék hevében rengeteg szlengszót is lehet hallani. A futball eredetileg a munkásosztály sportja volt, a szurkolók nem feltétlenül az iskolázottságukkal tűntek ki, és a focipályára is magukkal hozták az élet más területén használt fordulatokat, valamint a pszichikai hadviselés kültelki hagyományát: aki oda tud

mondani a másoknak, vagányabb a dumája, az a pályán is előnyvel indul. Emellett a mai napig a fiatalok sportja a foci, és fiatakként mindenki hajlamosabb feszegetni a határokat, új megoldásokat keresni a nyelv területén is. Az új, csak focipályán hallható kifejezések megalkotásának harmadik oka abban keresendő, hogy a gyors játék miatt szükségszerűen fel kell gyorsítani a kommunikációt, nincs idő – sok esetben levegő sem – a hosszas körmondatokra, sőt hosszú szavakra sem. Így lett a *három góllal vezet* szerkezetből *hárommal megy*, a *megkülönböztető mellényből* pedig *megküli*. És részben erre vezethető az is vissza, hogy a focipályán mindenkit a becenevén szólítanak, ami jóval rövidebb, könnyebben kimondható, mint az eredeti. A DVTK válogatott védője, Kádár Tamás esetében ez odáig ment, hogy egy idő után már a *Kádit* is hosszúnak találták a társak, és csak *Kát* kiabálva kérték tőle a labdát.

A sportnyelv megújításának kiapadhatatlan forrása az újságírói nyelv. És nem elsősorban azért, mert például a Nemzeti Sport napilap a harmincas években élen járt az idegen kifejezések magyarra fordításában, hanem azért is, mert ugyanarra az eseményorra próbálnak választékosan többféle megfelelőt használni. Mert lássuk be őszintén: például a labdarúgásban nagyon hasonló mozzanatok ismétlődnek: az egyik játékos a másiknak passzol, a támadás pedig jobb esetben lövéssel zárul. Az „*X passzol Y-nak, aki passzol Z-nek, aki passzol X-nek*” típusú mondat még a beszélő számára is unalmas rövid időn belül, nemhogy a hallgatónak. Ezért születtek és születnek sorra az elbeszélést színesítő elemek. Így kezdték el használni a *kapus* mellett – a szóismétlést elkerülendő – *portás* és *hálóőr*, a *passz* mellett az *átadás*, *ívelés*, *indítás*, *kiugratás*, *lyukra futtatás* és hasonló megnevezéseket.

Feltűnő, hogy mennyi elemet vett át a labdarúgás a katonai nyelvből. Így lett a *mérkőzés* szinonimája az *ütközet*, *csata*, *csörte*, *összezsapás*, és így született a *bunkerfoci* ('csak a védekezésre koncentrálna focizik'), de hallhatunk olyat, hogy *ágyúz* ('erősen lő'), *ostromol* (az ellenfél kapuját), *bevehetetlen erőd* ('jó hazai statisztikai mutatókkal rendelkező csapat pályája'). És mennyi, eredetileg szörnyűséget jelentő szót használnak a győzelemre: *kivégezte*, *letarolta*, *legyalulta*, *letiporta*, *bedarálta*, *megette vacsorára* stb.

Rövid írásomban próbáltam érzékeltetni, hogy a sportnyelv ma is folyamatosan változik a sport fejlődésével, az újabb generációk nyelvhez való viszonyával együtt. A közelmúltban újabb lökést kapott ez a változás, amikor az Európai Unió hatására megnyíltak a munkaerő-, így a futballpiacok is. Manapság már az a kuriózum, ha egy profi csapatot egynyelvű játékosok alkotnak, sokkal gyakoribb a másik véglet, amikor akár féltucatnyi különböző nemzetiségű játékos kommunikál egymással. Ez óhatatlanul hatással van a nyelvre is. A DVTK szerb kapusa, Nenad Rajić például annyiszor kiabálta a többiek felé biztatásként, hogy *Hajde!*, azaz *Gyerünk!*, hogy már a kapusedző, Veréb György is így biztatja őt. Persze sokkal általánosabb az angol társalgás; napjaink első számú világnyelve a labdarúgásban is vezető helyen áll. Aki nem beszél, az is megérti a szakkifejezéseket, hiszen ma Magyarországon játszik, holnap ki tudja, melyik országban. A bábeli zürzavar elkerülése végett időnként magyarul és angolul is elhangzanak az edzői utasítások; óhatatlan, hogy idővel újabb angol szavakkal gazdagodjon a magyar sportnyelv.

Igen, a magyar sportnyelv, mert annak ellenére, hogy sok a jövevényszó, anyanyelvünk megemészti és magáévá teszi őket. Ki tudja, unokáinknak talán már fel sem tűnik majd, hogy valaha az angolból vettük át a *fan* ('szurkoló, rajongó') kifejezést.

Futballnyelvi szószedet

ágyúz: (erősen) lő

árnyékék: a csúcsek mögött játszó játékos

balbunkó (régies): balhátvéd

behúzni a meccset: megnyerni a meccset (vezetés után megtartani az eredményt)

behúzza a lest: lesállást jelez a partjelző

beinti a lest: lesállást jelez a partjelző

bekkel, kibekkel: védekezik, kivédekezi

bicikli(csel): a labda fölött többször átlépve cselez

bikáz: (erősen) lő

bíró: játékvezető

bólint: magasra ugorva fejeli a labdát

bombáz: (erősen) lő

bőr: labda

brazil kör: dekázás megadott sorrendben: láb, comb, váll, fej, másik váll, másik comb, másik láb

bunda: előre megbeszélte eredmény

bunkerfoci: védekezésre épülő taktika

center: középcsatár

centerez: középre adja a labdát

centerhalf (angol, régies): középhátvéd

cerberus (görög *Kerberos*: az alvilág őre): kapus

csavar: úgy lövi meg a labdát, hogy az ívesen száll

Csikar-szög (Sándor Károly után): éles szög(ből lő gólt)

csúcsék: egyedüli előretolt csatár (pl. a 4-2-3-1-es felállásban)

csusza, csúszik: fejével megcsúsztatja a labdát

dekázik: lábbal, fejjel stb. levegőben tartja a labdát

derbi (angol *Derby*): városi (regionális) vetélytársak meccse, rangadó

drapi, drapéria: kerítésre kifüggesztett feliratos szurkolói zászló

dribli (angol *dribble*, régies): cselez

droppból lő: pattanás után lövi el a labdát

ék: csatár (pl. a 4-4-2-es felállásban)

eladja a labdát: elveszíti a labdát

előszörögető: védelem előtt játszó labdaszerző játékos

esernyő(csel): áttemeli a labdát az ellenfél feje fölé

fakó: tartalékcsoport; az első csapat levett szerelése miatt

faragja az ellenfelet: sorozatosan szabálytalankodik

favágó: kíméletlen játékos

felhőfejes: nagyon magasra ugorva fejel

feltol: a védő (védelem) a szokásosnál előrébb helyezkedik

feltöri a hátát a háló: csak a védekezéssel foglalkozik (közvetlenül a saját kapuja előtt)

ficak: az oldalsó kapufa és a keresztléc találkozása

futball (angol *football*): labdarúgás

gól (angol *goal*): gól

gólgyáros: sok gólt lövő játékos

gólkirály: a bajnokság legtöbb gólt lövő játékosa

gólvágó: sok gólt lövő játékos

gólzsák: sok gólt lövő játékos

gyertya: magasra rúgott labda, amely a felrúgás helyéhez közel esik le

hálóőr: kapus

házi gólkirály: a csapat legtöbb gólt lövő játékosa

ível: hosszú átadás, beadás

kapufa: már régen fémből készül, de még mindig „kapufa” a neve

kerő, kereszt: keresztlabda

kesztyűs ember: kapus

kifli: ívesen rúgott labda

kipókhálózza a felső sarkot: a felső sarokba lő gólt

kontra: védekezésből induló gyors ellentámadás

korner (angol *corner*): szöglet (szabadidőfociban szögletrúgást helyettesít, 3 korner 1 büntető)

küllő (külső): külsővel lő, passzol

lefekszik: szándékosan veszít

lehozni a meccset: megnyerni a meccset (vezetés után megtartani az eredményt)

lemérjük?: kaput nem találó, messzire szálló lövésre mondják

lerúg: szándékosan megrúgja az ellenfelet

lescsapda: a védelem kifelé mozgással lesre állítja az ellenfél támadóit

leszűkíti a területet: a védelem és a támadósor között kicsi a távolság

letámad: már a támadás korai szakaszában megzavarja ellenfelét a védekező csapat

luftot rúg (német *luft*): nem találja el a labdát

lyukat rúg: nem találja el a labdát

megkerülő csel: a labda a védő egyik, a támadó a másik oldalán jut előre

mundial (spanyol): világbajnokság

nagy kereszt: keresztlabda

ofszájd (angol *offside*, régies): les

ollózik: elvetődve (hátra dőlve) a levegőből lövi el a labdát

oxi, oxford: külsővel dekázik, passzol

partiban van: egyenrangú ellenfél

pipa: az oldalsó kapufa és a keresztléc találkozása

portás: kapus

pöttyös: labda

robinzonád (Robinson angol kapus után, régies): vetődve véd

ruha: vereség

sarkaz: sarokkal továbbítja a labdát

sípmester: játékvezető

söprögető: középső védő, aki a védelem mögött biztosít

spinyózik (a *spiccből*): spiccel (lábujjheggyel) lő, passzol

spori, sporttárs: játékvezető megszólítása a pályán

stukkol: fejel

szabi: szabadrúgás

tarcsi, tartalék: tartalékcsapat

teker: úgy lövi meg a labdát, hogy az ívesen száll

testcsel: a labda érintése nélkül csapja be ellenfelét

tizi: tizenegyes

torinó kapu (csak Borsod–Abaúj–Zemplén megyében ismert): kisméretű (1x0,5 m) kapu

tréner (angol *trainer*): edző

túlóra: hosszabbítás

túrakerékpáros: a biciklicselt előszeretettel alkalmazó játékos

tüzelt: (erősen) lő

vinkli: az oldalsó kapufa és a keresztléc találkozása

visszajön a meccsbe: ledolgozza a hátrányát, és ismét van esélye a pontszerzésre

visszatámad: labdavesztés után még az ellenfél térfelén megpróbálja visszaszerezni a labdát

zacskó: vereség

zakó: vereség

Kádár Tamás (középen, labdával), a DVTK labdarúgója

Fotó: SZABÓ GÁBOR/DVTK.eu

Anyelv lelke, a lélek nyelve

Előadások, tanulmányok

Szerkesztette:
NYIRI PÉTER

Sátoraljaújhely – Széphalom
2014